

Rapor No: 209, Mayıs 2017

RADİKALLEŞME, ŞİDDETE VARAN AŞIRICILIK VE TÜRKİYE'NİN MÜCADELESİ

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER FOR MIDDLE EASTERN STRATEGIC STUDIES

مركز الشرق الأوسط للدراسات الاستراتيجية

RADİKALLEŞME, ŞİDDETE VARAN AŞIRICILIK VE TÜRKİYE'NİN MÜCADELESİ

ORSAM Rapor No: 209

Mayıs 2017

ISBN: 978-605-9157-19-3

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2017

Bu raporun içeriğinin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Hazırlayan:

Göktuğ Sönmez, *Dr., Misafir Araştırmacı*

İçindekiler

Takdim	5
Özet	7
Bazı Temel Tanımlar	8
Radikalleşme ve Şiddete Varan Aşırıılık: Temel Motivasyonlar ve Mücadele	11
Radikalleşme ve Şiddete Varan/Şiddet İçeren Aşırıılığa Dair Modellemeler	14
Türkiye'nin Radikalleşme ile Mücadelesi	18
KAYNAKÇA.....	23
NOTLAR.....	25

TAKDİM

Radikalleşme ve şiddete varan aşırıılık istikrarlı ve zamanla artan bir biçimde güvenlik çalışmaları literatüründe pek çok makul sebepten ötürü kendine daha geniş bir yer bulmaktadır. Bu olgular yalnızca insanların hayatını, ulusal ve bölgesel istikrarı ve devletin ana dayanak noktalarından olan güç kullanımını üzerindeki tekeli tehdit etmemekte, aynı zamanda tolerans, beraber yaşayabilme, çoğulculuk ve farklılıklara saygı gibi evrensel değerlere de tehlike teşkil etmektedir. Terörist grupların maksatlarını meşru kılmak için referans gösterdiği değerler farklı olsa da bunların insanlık dışı terör saldırılarının neticesinde kurbanların çektiği ıstıraplar aynıdır.

Radikalleşme ve şiddete varan aşırıılıkla daha etkin mücadele edebilmek için bunlara dair kavramlar, yaklaşımlar, modellemeler ve literatürdeki boşluklar üzerinde durulmalıdır. Elinizdeki çalışma öncelikle bu ihtiyaca eğilmektedir. Bu noktalara dair sarıh bir anlayış olmaksızın işbirliği içerisinde bu olgularla mücadele oldukça zor bir hale gelmektedir. Ne radikalleşme ne de şiddete varan aşırıılık belirli bir din, ideoloji ya da değerler sistemine atfedilemez. Esasen farklı düşünsel temellere dayanan radikalleşme türleri birbirini de besler nitelikte hareket edebilmektedir. Bundan dolayı mücadelede bütüncül, kapsayıcı ve belirli formları dışlamayan ya da fazlasıyla odağa almayan bir anlayışın gerekliliği açıktır. Türkiye, onyıllardır aşırı soldan etnik-bölücü ve dini referanslı örgütlere kadar farklı referanslara sahip radikal ve şiddete varan aşırı yapılarla mücadelesini sürdürmektedir. Bu anlamıyla Türkiye, radikalleşme ve şiddete varan aşırıılığın sözü edilen farklı yüzlerine dair en net fikri verebilecek örneklerdendir. Bu araştırma Türkiye'nin farklı terör gruplarıyla onyıllardır süregelen mücadelesine değinmekle beraber, bu mücadelede yakın dönemde atılan adımlar üzerinde de durmakta, böylece başka aktörler tarafından da faydalanılabilecek başarı hikayeleri ve iyi uygulamalar sunmaktadır.

Bu çalışmada ORSAM Misafir Araştırmacısı Dr. Göktuğ Sönmez öncelikle radikalleşme ve şiddete varan aşırıılığa ve bunların farklı şekillerine dair kapsamlı bir tartışma sunmakta, kendi modelleme ve kavramlarını aktarmaktadır. Akabinde Türkiye'nin bu olgularla mücadelesine dair tarihi arka planla beraber daha güncel çabalarına değinmekte, bu kapsamda da sosyo-ekonomik adımlardan karşı-mesaj üretme çabalarına, gençlik projelerinden Fırat Kalkanı Operasyonu'nu da içerir şekilde askeri çabalara örnekler sunmaktadır.

Doç. Dr. Şaban Kardeş
ORSAM Başkanı

Hazırlayan: Göktuğ Sönmez, Dr., Misafir Araştırmacı

RADİKALLEŞME, ŞİDDETE VARAN AŞIRICILIK VE TÜRKİYE’NİN MÜCADELESİ

ÖZET

Radikalleşme ve şiddete varan aşırıcılık (ŞVA) hem ulusal hem de bölgesel ve uluslararası düzeylerde önemli meydan okumalar olarak karşımızdadır. Bu olguların doğru olarak ele alınabilmesi için bir başlangıç noktası olarak bunlara sebebiyet veren faktörlerin detaylı biçimde incelenmesi elzemdir. Sahadaki değişen dinamikler dolayısıyla değişken bir yapı da gösteren sosyo-politik, ekonomik ve güvenlik temelli faktörlerin varlığı düşünüldüğünde bu olguların anlaşılabilmesi için kapsamlı bir analitik çalışmanın gerekliliği görülmektedir. Etkenlerin çeşitliliği dolayısıyla mücadelenin de hem ulusal hem de bölgesel ve uluslararası düzeyde kapsamlı, açık ve esnek bir yol haritasına ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye, kendi açısından, ideolojik, etnik-bölücü ve dini referanslı örgütleri kapsar biçimde radikalleşme ve şiddete varan aşırıcılıkla on yıllardır mücadeleye etmiştir ve bu mücadelesine devam etmektedir. Bu çalışmada bahsi geçen faktörlerin analizini ve kavramsallaştırmaları müteakip Türkiye’nin bu alandaki tecrübesi ve sosyal araçları üzerinde durulacaktır. Akabinde Türkiye’nin uluslararası

çalabalara etkin katılımını, bilgi paylaşımını ve sınır-ötesi askeri müdahalelerini içerir biçimde hâlihazırdaki mücadelesine değinilecektir. Böylelikle Türkiye’nin mücadele kabiliyetinin artırılması ve uluslararası ortakların daha etkin katkı sunması açısından atılması gereken adımların da daha net biçimde görülmesi mümkün olacaktır.

Türkiye, Suriye ve Irak’la komşu coğrafi konumu, uzun kara sınırı ve sınır ötesi geçişkenlik neticesinde farklı aktörlerin radikalleşmesinden birincil olarak etkilenen ülkelerden biri durumundadır. Radikalleşme ve şiddete varan aşırıcılık (ŞVA) ile mücadelede ASALA ve DHKP-C gibi örnekler dolayısıyla pek çok ülkeye nazaran daha köklü bir tecrübeye de sahip olan Türkiye, hâlihazırda DHKP-C, PKK ve DAESH ile mücadelesini sürdürmektedir. Türkiye, Soğuk Savaş sonrası öncelikle Körfez Savaşı ve PKK ile mücadele, akabinde ise Irak Savaşı sonrası artan biçimde Ortadoğu ile ekonomik ve siyasi bağlarını revize etme yönünde irade or-

taya koymuş ve bölgeyle angajmanını artırmıştır. Bu durum, Türkiye’yi bölgedeki gelişmeleri doğrudan etkileyebilir ve dolayısıyla bölgedeki gelişmelerden de doğrudan etkilenebilir bir konuma taşımıştır. Dolayısıyla sınır-aşan terörizm olarak nitelenebilecek PKK ve DAESH eylemleri, bu anlamda Türkiye’nin etkin cevap vermesini gerektiren güvenlik meselelerinin başında gelmektedir. Bu yazıda öncelikli olarak radikalleşmenin tanımı ve temel motivasyonları incelenecek, akabinde Türkiye özelinde mücadelenin farklı boyutları ve Türkiye’nin şimdiki değin ortaya koyduğu performansa dair sayısal veriler sunulacaktır.

Radikalleşme: Tanımı, Temel Motivasyonlar ve Bazı Mücadele Yöntemleri

Bazı Temel Tanımlar

Radikalleşme Avrupa Komisyonu tarafından “bireyin görüşlerinin nispeten ana akım olmaktan toplumda esaslı bir değişim amaçlayan bir noktaya gelmesi süreci. Radikalleşme bu bireylerin şiddet içeren eylemler yapmasını gerektirmez. Ancak birey terörün ve şiddetin ideolojik, siyasi ya da sosyal değişimin sağlanması için meşru hale geldiğine karar verdiğinde, bu birey şiddete varan aşırı bir birey olmuş olur” şeklinde tanımlanmıştır. (European Commission, 2017).

Bu çalışmada, *radikalleşme* yukarıdaki önemli tanımdan hareketle ve tanım üzerinde daha fazla derinleşmek suretiyle bir olgu olarak ele alınması gereken düşünsel bir dönüşüm süreci şeklinde tanımlanmaktadır. Bu süreç içerisinde birey, alternatif düşünce ve görüşlerle arasına katı bir set çekerek kendisini ve aidiyet hissettiği grubu “biz”, alternatif yaklaşım ve bu yaklaşım(lar)ı ortaya koyan birey ve/veya grupları “onlar” şeklinde tanımlar. Radikalleşme süreci, bu konumlandırmanın

yanı sıra bireyi alternatif tüm yaklaşımların kötü, bozuk, sapıtılmış vb. olduğu inancıyla donatarak bunların mücadele edilmesi gereken düşmanlar olduğu fikrini hâkim kılar.

Radikalleşme süreci, herhangi bir radikal grubun basın yayın ya da artan oranlarda sosyal medya faaliyetlerinin takibi ile olabileceği gibi bireysel temasla da gerçekleşmektedir. Süreci yöneten konumdaki bilgiyi yayan aktör/ler, bir yandan kendi fikri düzlemlerinin meşruiyetinin altını çizip “olumlama” süreci işletirken, diğer yandan düşman algısının hatlarını keskinleştirme ve karşı safta konumlandığı fikrin/grubun/bireylerin meşruiyetini ve eylem pratiğini “olumsuzlama” yönünde programlı bir hareket planı izlemektedirler.

Süreç, bireylerin yaşadığı coğrafyadaki güncel gelişmeler, bunlar neticesinde ortaya çıkan ıstıraplar, sosyo-ekonomik sıkıntılar, sistemden dışlanma, marjinalleşme, ağır travma öncesindeki döneme dair nostalji hisleriyle desteklenebilmektedir. Tarihi ve güncel düşmanlıklar zamanlarüstü bir söylem ortaya koymakta önemli bir rol oynamaktadır. Böylece hareketin dönemsel bir reaksiyon olmadığı hissini kazandırmakta bir yandan düşman algısını derinleştirerek grubun bir arada ve disiplin içerisinde tutulmasını sağlamaktadır.

Hem yapısal (itici) faktörler hem de bireysel (çekici) faktörler, bu bağlamda beraber hareket ederek radikalleşme sürecine imkân verir. Sosyal medya üzerinden online radikal gruplara erişim, radikal kimselerle bireysel bağlantılar ya da aşırı cılızlığı finanse eden ya da kolaylaştıran sosyal networklerin parçası olmak gibi bazı temel kolaylaştırıcı faktörlerin de etkin mücadele stratejisi oluşturulması için oldukça dikkatli biçimde analiz edilmesi gerekmektedir.

Yapısal (İtici) Faktörler	Baskı, yolsuzluk, işsizlik, eşitsizlik, ayrımcılık, kimlik grupları arasında tarihsel düşmanlık, diğer ülkelere yapılan dış devlet müdahaleleri
Bireysel (Çekici) Faktörler	Amaç arayışı, macera, aidiyet, kabul arayışı, statü, maddi cazibe, silahlı grupların yaptırımlarından duyulan korku, ölüm sonrasında beklenen ödüller
Fırsat Verici/Kolaylaştırıcı Faktörler	Aşırı akıl hocaları (aşırı dinî figürler, karizmatik aşırı sağ ya da aşırı sol liderler), aşırı online topluluklara erişim, şiddete varan aşırı örgütlenmelerle sosyal bağlar, silah ya da diğer gerekli gereçlere erişim, devlet etkisinin eksikliği/yokluğu, aile desteğinin noksanlığı

(Khalil ve Zeuthen, 2016)

Aşırı bir grubun fikrî zemini etnik, ideolojik, dinî, mezhepsel veya felsefi her düzlemde devşirilebilir. Radikalleşme kavramı da, “karşıt görüş veya tutumların ifade ve söylem özgürlüğüne ve bu görüş ve tutumlara sahip bireylerin yaşam özgürlüğüne kastedecek düzeyde bir görüşün aşırı ucunda yer almak” olarak nitelenebilir. Dolayısıyla ideolojik, etnik, dinî vs. referanslı örgütler bu kapsamda yer alabilecektir. İRA’dan ETA’ya, ASALA’dan DHKP-C’ye, el-Kaide’den Boko-Haram, el-Şebab ve DAEŞ’e pek çok örnek göstermektedir ki radikalleşme, tek bir fikrî düzlemle açıklanamaz ve dolayısıyla tek bir temel saike atfedilemez. Mesela, Türkiye’nin hem ideolojik hem etnik hem de dinî referanslı radikalleşme ve şiddete varan aşırı-cılıkla karşı karşıya olması, ülkeyi birden çok radikalleşme biçimiyle muhatap kılmaktadır.

Aşırı-cılık ve radikalleşme, toplumun temel değer sisteminin ve prensiplerinin karşısında konumlandırılan düşünce sistemlerine doğru bir evrilişi de ifade etmektedir (Borum, 2011). Bu süreçte gerçekleşen dönüşümün kriminal boyuta ulaşması noktasında ayırıcı bir çizgi çekilmesi, literatürde önemli bir başlığı oluşturmaktadır. Bu düşünsel dönüşümün silahlı mücadele boyutuna taşındığı nokta, sürecin kriminal bir eyleme dönüştüğü ve dolayısıyla güvenlik güçleri ve hukuk sisteminin mücadelede önemli taraflar olmaya başladığı ayırım noktasıdır. Burada karşımıza

şiddete varan aşırı-cılık (ŞVA) konsepti çıkmaktadır. ŞVA “İdeolojik, dinî ya da siyasi amaçlar için şiddetin kullanılması ya da desteklenmesi” şeklinde tanımlanmaktadır. (European Commission, 2017). Dolayısıyla ŞVA, eylemde bulunmak kadar, eylemi destekleyici, meşrulaştırıcı, cesaretlendirici adımları da içermektedir. Terörle Mücadele Küresel Forumu (*Global Counterterrorism Forum, GCTF*) tarafından ortaya konan “radikalleşmenin yaşam döngüsü” konseptinde de bu basamaklar irdelenmiş, radikalleşen bireyin bir sonraki adımda katılım veya eylemsel destek sağlama ihtimali üzerinde durulmuştur (Yalçınkaya, 2014; Yalçınkaya, Ekim 2015).

Farklı düşünsel referansları olan ve tarih boyunca muhtelif pek çok coğrafyada değişik formlarda kendisini gösteren ve kendi içerisinde dönüşümler yaşayabilen radikalleşme ve şiddete varan aşırı-cılık konseptlerinin ortaya çıkardığı bir diğer önemli olgu da *yabancı terörist savaşçı* (YTS). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin (BMGK) 2014 yılındaki 2170 sayılı kararıyla kavram üzerinde öncül bir tanımlama çabasında bulunmuştur. Karar, kavramı el-Kaide ve DAEŞ düzleminde ele almıştır. Aynı yıl alınan 2178 sayılı kararla YTS kavramının kapsamı genişletilmiştir. BMGK’nin 2178 sayılı karar ile YTS kavramı “ikamet ettiği veya vatanı olduğu bir devletten, terörist faaliyetler gerçekleştirmek, planlamak ya da terör eylemlerine hazırlık yapmak veya katılmak ya da

silahlı çatışmayla bağlantılı olanlar dahil terörist eğitimleri vermek veya almak için başka bir devlete seyahat eden bireyler” olarak tanımlandı (Yalçınkaya, Eylül-Ekim, 2015). Kavramın daha geniş perspektifte ele alınmasıyla el-Şebab’dan Boko Haram’a, DAES’ten YPG’ye değin terörist

organizasyon olarak ele alınan yapıların ve bu yapılara sınır dışından katılımların daha sıkı takibat altına alınması da hedeflenmiştir.

BMGK 2178’de ülkelerin YTS ile mücadele için atması gereken adımlar şunlardır:

- YTS’lerin silahsızlandırılmaları ve tüm silahlı ihtilaflara katılmalarının ve terör eylemlerinin kesilmesi,
- BM listesine giren teröristlerin belirlenmesi için ülkelere kendi havayollarına önceden yolcu bilgisi sağlama zorunluluğu,
- YTS’lerin militan haline getirilmelerini, organize edilmelerini, taşınmalarını ve ekipmana kavuşturulmalarını, seyahatlerinin finanse edilmelerini ve eylemlerini önleme,
- Şu kişi ve konularda kovuşturma yapmaya izin veren yasalar bulundurma:
 - Terörizm amaçlı olarak kendi topraklarında seyahat eden kendi vatandaşları ve diğerleri,
 - YTS’lerin seyahatlerini finanse etmek için kullanılacağı bilgisiyle kendi vatandaşlarının kendi topraklarında para toplaması ya da buna hazırlık yapılması,
 - Bu türden bir seyahate kasten aracılık eden ve kendi topraklarında bulunan aracı kurumlar ya da bunu kolaylaştıran vatandaşlar,
- Terörizm amaçlı seyahat ettiğine inanılan bireylerin girişleri ya da transit geçişlerini önleme,
- YTS’lerin seyahatini önlemek için ileri ölçüde bilgi paylaşımı dahil, uluslararası ve bölgesel iş birliği,
- Terörizm bağlantılı kriminal soruşturmalarda iş birliği ile ilgili mevcut yükümlülüklerle uyuma,
- INTERPOL’ün YTS tehdidine karşı cevap vermede çabalarını yoğunlaştırması,
- YTS tehdidini ele almak için kapasite oluşturma konusunda ülkelerin birbirlerine yardım etmesi.

2011'den bu yana DAESH saflarında savaşmak üzere Irak ve Suriye'ye geçiş yapan kişi sayısının yaklaşık 30.000 olduğu belirtilmektedir. Bu kişilerin pek çok farklı kaynak ülkeden gelmesi ve 6.000 gibi ciddi bir miktarının da Batı'dan gelmesi, tüm YTS'ler için geçerli tek bir analitik şablon ortaya koymanın zorluğunu da göstermektedir (Kirk, 2016). Buna karşın bazı ortak noktalardan bahsetmek mümkündür. Bu bağlamda bir sonraki bölümde birey ve/veya grupların radikalleşme ve ŞVA konusunda öne çıkan temel motivasyonlar irdelenecektir.

Radikalleşme ve Şiddete Varan Aşırıcılık: Temel Motivasyonlar ve Mücadele

Radikalleşme, ŞVA ve YTS konularında her örnek kendi dinamiklerine özgü nedenler barındırmakla beraber psikoloji ve sosyoloji temelinden bakıldığı ve olaylar kendi zeminlerinde incelendiğinde, bazı ortak temel nedenler ortaya konabilecektir. Bunların yanında ülke ve bölge özelindeki değişkenler, bu ülke ve bölgelere yönelik ampirik ağırlıklı çalışmalarla desteklenmeli; hem ülkeler hem de bölgeler düzeyinde bu çalışmalara imkân verecek kapasite inşası üzerinde durulmalıdır. Konunun iç içe geçmiş çok boyutlu yapısı göz önünde bulundurulduğunda, kapsayıcı ve bütüncül bir mücadele tarzının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Güvenlik boyutu, mücadelenin en önemli unsurlarından olmakla birlikte, sosyal, ekonomik, siyasal ve psikolojik dinamiklerin analizinin doğru yapılmadığı, bu alanlarda gerekli adımların atılmadığı bir mücadele sistematığı kısa vadeli ve sınırlı kazanımlar sunabilecektir. Dolayısıyla sahada aktif olarak savaşan terörist grupların kati surette yenilgiye uğratılması kadar, bu gruplara insan ve finansal kaynağı sunan noktaların bütüncül olarak ele alınması elzemdir. Bu bütüncül ve kapsayıcı anlayışla uyumlu olarak şiddete varan aşırıcılığı önleme ve şiddete varan aşırıcılıkla mücadele “çok sayıda güç içermeyen ve engelleyici nitelikte etkinliklerin bir arada ŞVA'yı tetikle-

yen faktörlere karşı mücadele etmek maksadıyla ve uygulanan bölgeye özgü olarak kullanılmalıdır. Bu mücadele ve önleme faaliyetleri özellikle şiddete çekilme noktasında “tehlikede” addedilen bireyleri her uygulama alanındaki imkan dahilinde hedef alan etkinlikleri içerir.” (European Commission, 2017).

Genel olarak ister Boko Haram, el-Şebab yahut DAESH ister aşırı sağ ve sol temelli olsun, şiddete varan aşırıcılığa bireyleri iten faktörler arasında öne çıkan sebeplerden olan zayıf veya hiç olmayan devlet mekanizmaları, siyaset ve siyasetçilere güvensizlik ve yolsuzluk gibi faktörler, ülke içindeki veya bölgedeki ciddi güvenlik kırılmalarıyla kendini gösterebilmekte ya da etki artışına uğramaktadır. Özellikle Irak ve Suriye örneklerinde bu durumu görmek mümkündür. Ülke içindeki güvenlik mekanizmasının sekteye uğraması, yeni ve halkın güvenini kazanabilecek bir sistemin ikame edilememesi ve silahlı pek çok grubun kendi meşruiyet zemininde hareket etmesi, terörist gruplara verimli bir saha açmakta, halkların devletle kopan irtibatı “radikalleştirici” unsurlara devamlı surette yeni materyaller sunmaktadır. Özellikle demokratik normlar, hukukun üstünlüğü, insan hakları gibi değerlerin kökleşmediği toplumlarda, bu materyallerin çok daha fazla sunulduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, bölgesel ve ülke içerisinde güvenliğin ivedilikle tesisi ve işler devlet mekanizmalarının oluşmasına gerekli desteğin hayati önemi ortaya çıkmaktadır.

Bahsi geçen ülkelerde başarısız devlet mekanizmalarının ekonomik çıkmazlar doğurmasının yanında bu ülkelere kıyasen demokratik normlar, hukukun üstünlüğü, insan hakları gibi alanlarda daha başarılı pratiklerin de görülebildiği Batı'da ekonomik imkânlarla eşit erişime sahip olmama hissi, aşağılanma ve marjinalleşme düşünceleri de radikalleşme sürecinde önemli bir itici güç olmaktadır. Bireyler kimi zaman ekonomik çıkmazlarını ve toplumsal dışlanmışlıklarını grup aidiyeti ve bu grup için silahlı eylem yoluyla telafi etmeye ça-

lımaktadır. Bu kişilerin, modern anlamda “vatandaşlık” kavramının oturmadağı ülkelerde ciddi bir kimlik krizi yaşadığı bilinmektedir. Finansal kaynaklara sahip ve düzenli/düzensiz gelir sağlayabilen örgütler, taraftarlarına ve aktif savaşıyan bireylere ekonomik imkânlar sunabilmektedir. Dolayısıyla bir yandan ülke içerisinde sağlıklı bir ekonomik düzenin tesisi, diğer yandan etnik, dinî, mezhepsel nedenlerle vatandaşların kaynaklara adaletsiz erişiminin engellenmesi, atılacak önemli adımlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna ilaveten örgütlerin gelir kaynaklarının kesilebilmesi için mali kaynak hareketinin giriş çıkışının yakından takibi büyük önem arz etmektedir.

Radikalleşen ve eylem sahasında aktif olan bireylere dair yapılan araştırmalar bireylerin, radikalleştikleri düşünsel düzleme dair temel bilgi eksikliklerini ortaya koymaktadır. Çocukluk ve/veya gençlik yıllarında ideolojik ya da dinî temeldeki hayatlardaki travmatik kırılmaları takiben önemli düşünsel değişimler göstermektedirler. Bu değişimler neticesinde bir görüşe dair eğilimleri artmış ve bu görüşü temsil ettiğine inandıkları grupta etkin rol almışlarsa, kendilerini ispat ve kendi geçmişleriyle mücadele yolu olarak daha büyük yankı uyandıran eylemler yapma eğilimleri ortaya çıkmaktadır (Nünlist, 2015; McCauley ve Moskalenko, 2008; Aly, Balbi ve Jacques, 2015; Zeiger ve Aly, 2015; Neumann, 2013; Horgan, 2008; Borum, 2011; King ve Taylor, 2011). Buna ilaveten, siyasal sistemden dışlanmışlık hissini ve siyasal sisteme ve siyasetçilere güvensizliğin Balkanlar’dan Ortadoğu’ya ve Avrupa’ya kadar pek çok ülkede gençler arasında oldukça yaygın olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla özellikle YTS’lerin önde gelen kaynak ülkelerinden başlayarak radikalleşme konusunda en büyük tehdiye maruz ve en savunmasız olduğu öngörülen gençlerin, temel eğitsel süreçlerden geçirilmesine dair çalışmaların yapılması öne çıkan mücadele yöntemlerinden biridir.

Dinî motifli radikalleşme açısından özellikle Batı’da “ülke içinden yetişen/homegrown” olarak ifade edilen radikalleşmede, Batı ülkelerinde yetişmiş, bu ülkelerde yaşam tecrübesine sahip ve kimi zaman eğitimlerini buralarda almakla beraber sistem tarafından da ekonomik ve siyasi imkânlarla erişim açısından marjinalleştirilmiş bireylerin de radikalleştiği, hatta eylem sahasına geçtikleri görülmektedir. Burada en önemli sorunlardan biri artan İslamofobi ve buna eşlik eden göçmen karşıtı söylemlerdir ki, bu söylemler aşırı sağ eylemlerin (cami ve mülteci konutu kundaklama, Müslüman nüfusa yönelik nefret söylemi vb.) de önemli çıkış noktalarındandır. Radikalleşme bağlamında bir kısır döngü oluşturan bu türden tutumların önüne geçilmesi, belirli bir dine mensup insanlara ve/veya bunların kutsal addettikleri değerlere karşı nefret söyleminin engellenmesi gerekmektedir. Burada daha önce gördüğümüz karikatür krizi gibi süreçlerde ifade özgürlüğü ile nefret söylemi arasındaki çizginin kesin biçimde çizilmesi gerekmektedir. Marjinalleştirilen ve kimi ülkelerde gettolarda yaşamak durumunda bırakılan nüfusun şiddet içerikli eylemlere katılma eğiliminin daha yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Bu kitlenin ekonomik ve siyasi imkânlarla eşit erişim sağlanmaması sebebiyle sistem dışındaki pozisyonunun sonraki nesillere de aktararak devam ettiği ve böylece gelecek nesilleri sistemle kavgalı bir düzleme kaydıracağı iddia edilebilir. Göçmen meselesi özelinde bakıldığında, kendi ülkelerinde radikalleşen örgütlerin ve devlet eliyle yaşadıkları şiddetin mağduru olarak Batı’ya hareket etmek durumunda kalan göçmenler üzerinden özellikle aşırı sağcı grupların yürüttüğü propaganda ve göçmenlerin bu ülkelerde karşılaştıkları şartlar, gelecek için tehlikeli bir zemin ortaya çıkarmaktadır. Bu resim, bir yandan Batı ülkeleri içerisindeki nüfusun radikalleşme sürecine, diğer yandan da Batı’daki bu tarz örnekler ve söylemler üzerinden örgütlerin esas etkin oldukları coğrafyalarda kendi tutumlarını meşrulaştırmasına yardımcı olmaktadır.

Radikalleşmenin motivasyonlarından öne çıkan bir diğer husus kanun uygulayıcıların gerekli sorgu ve araştırma süreçlerini işletmeksizin hukuksuz biçimde aşırı güç kullanımınıdır. Kimi durumlarda eylem gerçekleştiren kişilerin, suçun bireyselliği göz ardı edilerek ailelerinin ve arkadaşlarının cezalandırıldığı durumlar Paris ve Brüksel saldırılarından sonra yoğun biçimde medyaya yansımıştır. Buna ilaveten özellikle el-Şebab'ın Kenya ve Somali'de kanun uygulayıcıların gerekli sorgu sürecini işletmeksizin cezalandırma sürecini hukuksuz ve orantısız biçimde işletmesinden kendi açılarından kullanışlı bir mağduriyet söylemi çıkardığı bilinmektedir. Bu hareket tarzı bir yandan devlet mekanizmasına yönelik inancı sarsmakta, diğer yandan da terörist grupların kendi hikâyelerini hedef kitleye anlatırken elini güçlendirmektedir. Bu bağlamda kanun uygulayıcıların sorgu sürecine dair bilgilendirilmesi, denetlenmesi, hukuki çerçevenin esnekliğe meydan bırakmayacak biçimde düzenlenmesi, insan hakları ve hukukun üstünlüğüne riayet konusunda azami özen gösterilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde mücadele yöntemleri muhtemel yan etkilere ve geri tepmelere sebebiyet vermektedir. Yine bu madde altında incelenebilecek biçimde hapishane sistemleri üzerinde araştırmalar ve gerekli düzenlemeler yapılması da etkin bir mücadele yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hapishaneler radikalleşen bireylerin etkiye açık bir hedef kitle bulabileceği mekânlardan birini teşkil etmektedir. Hapis cezasının temel motivasyonlarından biri olan bireyin dünyadan izolasyonu, bu düzlemde etkisini yitirmekte, aksine yeni militan adaylarının radikal söyleme maruz kalma sahası oluşabilmektedir. Hapishane ve hücre sistemleri hem bu ihtimali engelleyecek hem de bu bireylerin rehabilitasyon sürecine imkân sağlayacak şekilde revize edilmelidir. Dolayısıyla hapishane sistemi ve hücre yapılarının gözden geçirilmesi, mücadelenin önemli bir alanıdır. Böylece radikal bireylerin, destek grupları, zarar görmüş bireylere tıbbi destek sağlanması, karşı söylemin aktarımı ve zaman içerisinde

de farklı etnik, din, ideolojik arka planlardan kimselerle bir arada olabilecekleri sportif ya da kültürel aktiviteler ya da imece organizasyonları gibi yenilikçi yollarla rehabilitasyon sürecine katkı sunulması mümkün olacaktır. Radikalleşme ve ŞVA (ve alt başlığı olarak YTS) ile mücadelede "Eşik Bekçileri" (*Gatekeepers*) kavramı üzerinde ısrarla durulmaktadır. *Eşik bekçileri* olarak ifade edilen kitle, radikalleşme sürecine maruz kalması muhtemel ve nispeten savunmasız olduğu kabul edilen kişilere, özellikle de gençlere birincil olarak erişimi olan bireylerdir. Bu bireyler gençlerin ebeveynleri ve akrabaları olabileceği gibi, öğretmenleri, spor eğitmenleri ve kanaat önderleri de olabilir. Ülke dinamikleri göz önüne alınarak bu listeye aşiret ve/veya din yapıların önde gelen figürlerini ilave etmek, STK'ların rolünün altını çizmek de mümkündür. Bu kişi ve yapılar birincil savunma hattı olarak bireyin radikalleşme sürecini fark edip gerekli tedbirleri almadaki etkin rol oynayabilecektir. Buna ilaveten süreç durdurulamaz ve radikalleşen birey eylem sahasına geçerse, bu bağlantılar bireyin geri dönüşünü ve/veya kendisinin radikalleşmesine katkıda bulunan, şiddet eylemlerine yardımcı olan, YTS'ler bağlamında seyahat ve finansal konularda destek sağlayan aktörlere de erişim noktasında süreci kolaylaştırabilecektir. Bu bağlamda atılabilecek bir diğer adım da öğretmen ve antrenör gibi eşik bekçilerinin bulunduğu okullarda radikalleşmeyi önleyici ve gerektiği takdirde süreci geri işletmeye yönelik müfredatın hazırlanması, müfredat dışı aktivitelerle gençliğin enerjisinin faydalı alanlara yönlendirilmesi ve sosyalleştirilmesidir. Ailelerin ve gençleri çevreleyen sosyal yapıların konuya dair bilinçlendirilmesi, toplum polisliği kavramının etkin kullanımı da bu noktada hayati rol oynayabilecektir. Tüm bu bileşenler bir arada hem toplumda direnç oluşturma potansiyelini hem de bu direnci kişisel iletişim yoluyla çarpan etkisiyle beraber zaman içerisinde artırma potansiyelini oluşturacaktır.

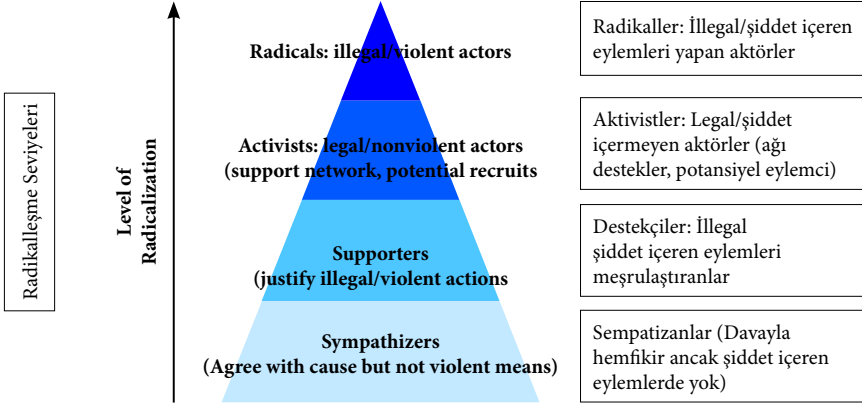
Radikalleşme bir düşünsel değişim süreci olarak ele alındığında bu düşünsel değişimin etnik, ideolojik, felsefi, dini temellerine dair etkili bir karşı söylem stratejisi ortaya koymak ve bu karşı söylemin sosyal medya, TV'ler, gençlik kampları, eğitim programları vs. araçlarla aktarımı, muhtemel radikalleştirme ataklarına karşı bireyin savunma hattını güçlendirecektir. Bu da, radikal örgütlerin önemli varlık sebeplerinden olan sözde fikri meşruiyetlerinde ve mutlak haklılık iddialarında kırılmaya yol açabilecektir. Bu süreçte örgütsel bazda kullanılan spesifik propaganda araçlarının tespiti ve aynı araçların daha etkin kullanımı gerekmektedir. Dini radikalleşme bağlamında temel dini eğitimden yoksun kişilerin daha savunmasız olmalarından hareketle örgütlerin dine verdikleri referansları reddeden eleştirel karşı söylemin yayılması, bu bireyler için önemli bir düşünsel savunma alanı oluşturmaktadır. Böyle bir eylem planında karşı söylemin (*counter-narrative*) ve karşıt mesajın aktarımının (*counter-messaging*) yalnız direkt olarak devlet mekanizmaları tarafından değil, STK'lar, ülkeler bazında etkin siyasi, sosyal yapılanmalar ve bunların kanaat önderleri ve kimi zaman da radikalleşme sürecini yaşamış ve rehabilite olmuş bireyler tarafından yapılması önem arz etmektedir. Zira mesajın üretilmesi ve yayılması kadar, ileten aktörün toplum nezdindeki konumu da elde edilecek netice üzerinde önemli rol oynamaktadır. Örneğin İsviçre örneğinden hareketle Avrupa ülkeleri ve pek çok Balkan ülkelerindeki Müslüman nüfusa erişebilmek adına yerleşik Müslüman topluluklar ve bunların önderleriyle iletişim seviyesi artırılabilir. Ancak halen bu erişimin görece kısıtlı kaldığı ve eyleme geçilen ülkelerde dahi, oldukça geç atılmış bir adım olduğu düşünülmektedir (Regional Cooperation Council, 2016).

Rehabilitasyon sürecinin doğru tasarlanması ve yönetilmesi radikalleşmenin "hayat döngüsü" açısından bakıldığında son basamak olarak dönüşü gerçekleşmiş bireylerin sisteme yeniden entegrasyonu ve deradikalizasyon¹ açısından büyük önem taşımaktadır. Evlerine dönen YTS'lerin

rehabilite edilmeleri noktasında güvenlik endişeleri ile rehabilitasyon arasındaki değerlendirilmenin doğru yapılması sürecin ilk ve en önemli adımudur. Bu kişilerin ayrıldıkları ülke, transit ülke ve varış noktalarında oluşturdukları güvenlik tehdidi ve dönüşleriyle beraber kendilerine yönelik uygulanacak süreçler (ister rehabilitasyon, ister cezalandırma, ister toplumla kuracakları ilişkiler odaklı tedbirler düzleminde) konusunda siyaset yapıcılar, yargı ve güvenlik kuvvetlerinin ortak çabasıyla ortaya konacak yeni yaklaşımlar gerektirmektedir. Bu kişilerin döndükleri ülkelerde diğer bireylerin radikalleşmesi ya da kendi ülkelerinde gerçekleşecek saldırılar için akıl hocalığı yapması tehlikesi bağlamında, yargı ve kolluk kuvvetlerince gerekli tedbirlerin alınması, ihmal edilmemesi gereken bir noktadır. Bu noktada gerekli dengenin oluşturulması güvenlik birimleri ile psikoloji ve sosyoloji alanında uzmanlık sahibi kişiler arasında koordinasyonu gerekli kılmaktadır. Akabinde rehabilitasyon sürecinin dizaynı ve son olarak yakın takibi şeklinde üç ayaklı bir şema ortaya konabilir. Rehabilitasyon bireyin aynı değer sistemine bağlı kalmakla beraber örgütü terk ettiği ya da örgüt içinde kendi rolünü azalttığı *örgütten kopuş* aşamasıyla başladığı için bu sürecin bireyin tekrar topluma entegre olacağı bir fikri yolculuğa zaman içerisinde dönüşüp dönüşmeyeceği sosyolog ve psikologlarla koordine edilen kapsamlı ve detaylı bir takip süreci gerektirmektedir.

Radikalleşme Ve Şiddete Varan/Şiddet İçeren Aşırıçılığa Dair Modellemeler

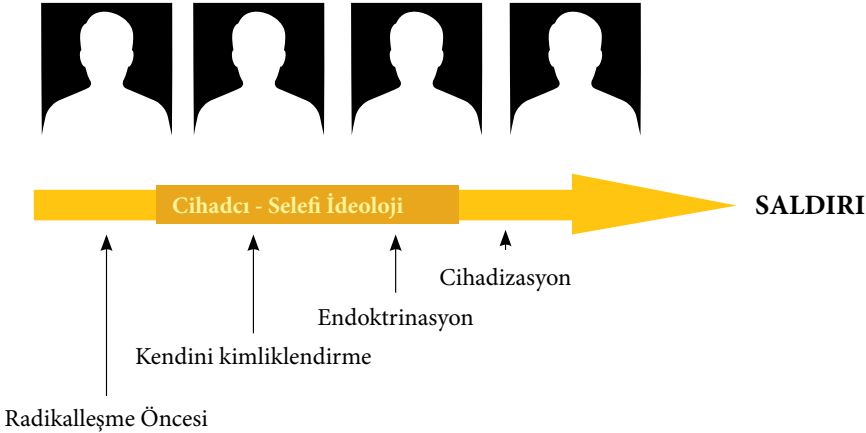
Olguyu ve süreci anlamlandırabilmek adına radikalleşme ve şiddete varan aşırıçılıkla sonuçlanan sürece dair bazı modellemeler de burada sunulacaktır. Örneğin McCauley'in radikalleşmenin seviyelerini gösteren piramit modeli sempaticanlar, destekçiler, aktivistler ve radikaller arasında bir ayrıma gider ve her bir seviyenin bir öncekinden daha az bir kitle içerdiğini, dolayısıyla radikallerin bu piramitte en küçük kitleyi oluşturduğunu öne sürer (McCauley, 2007).

McCauley'in piramidiyle ilgili ilk göze çarpan sorun radikaller ile şiddete varan aşırımcılar arasındaki ayrımın yapılmamış olmasıdır. Zira her radikal şiddete varan aşırımcılık aşamasına geçmemektedir. McCauley'in piramidine bu şiddete varan kimseleri için bir basamak daha eklenmesi ve bu basamağa da öncelikler gibi kendi-

sinden önceki basamağa göre daha az bir kitle içermesi bu değerli modellemeye büyük bir katkı sunabilecektir.

Silber ve Bhatt radikal bir gruba farklı bağlanma aşamalarındaki insan gruplarından ziyade bireyin radikalleşme aşamalarına dair bir model sunmaktadır.

McCauley modelindeki eksikliğin aksine radikalleşme ve şiddete varan aşırımcılığa dair bir ayrım ortaya koysa da bu modelin eksikliği yalnızca dini referanslı radikalleşme ve daha spesifik olarak cihatçı-selefilik üzerine yoğunlaşmasıdır. *Cihad* kavramının dini jargondaki gerçek anlamı ve doğru kullanımına dair geniş literatürü ve "dini referanslı terör eylemi = *cihad*" eşit-

liğindeki sorunu bir kenara bıraktığımızda dahi böylesine dar bir odağın yalnızca radikalleşmenin diğer çeşitlerini görmezden gelmediği, aynı zamanda daha önce ifade edilen aşırı sağ ile dini referanslı radikalleşme arasındaki kısır döngüye katkı sunduğu düşünülebilir. Buna ilaveten, böylesi dar bir odak dini referanslı şiddete varan aşırımcı örgütler tarafından propaganda

amacıyla “düşmanın” hem büyük korkusundan dolayı tamamen “biz”e yoğunlaştığı hem de “düşmanın” ideolojik ya da etnik şiddete varan aşırı örgütleri bilinçli olarak yok sayarak iki yüzlülük gösterdiği şeklinde kullanılarak bu tutuma karşı şiddet eylemlerinin artırılması gereği üzerinde durulacaktır.

Moghaddam, merdiven modellemesinde bireyin yaşadığı zihinsel yolculuğa

dair daha detaylı bir model sunmaktadır. Model, bireyin esasında ekonomik ya da sosyal olarak kötü olmak zorunda olmayan şartları kendi psikolojik süzgecinden eşitliksiz ve adaletsiz olarak geçirip böyle kodlaması ve bu durumla savaşmak için yollar araması şeklinde ilerleyen sürecin sonunda merdivenin tüm katlarını çıktığı takdirde terör eylemi gerçekleştirecek noktaya varabileceğini önermektedir. (Moghaddam, 2005).

5. Kat: Terörist eylem ve engelleyici mekanizmalardan kaçmak

4. Kat: Terör örgütünün kategorik düşünce tarzının ve meşruiyetinin bireyin algısında kemikleşmesi

3. Kat: Manevi angajman

2. Kat: Hedef/Yer değiştirmiş Saldırganlık

1. Kat: Adil olmayan tavırla mücadele opsiyonlarının değerlendirilmesi

Zemin Kat: Maddi koşulların psikolojik yorumlanması

Diğer modellemelere göre daha derinlikli bir model olmakla beraber Moghaddam'ın başlangıç noktası, yani pek çok radikalın geçmişinde eşitliksiz ya da adaletsiz ekonomik, siyasi, sosyal koşulların değil, gerçeğin nasıl algılandığının olduğuna dair yaklaşımı önemli bir risk barındırmaktadır. Böylesi bir yaklaşım marjinalleşme, etnik, kültürel ya da dinî sebeplerden kaynaklı “cam tavan” gerçeği ve bunlardan kaynaklı olarak örneğin Batı'da pek çok Müslüman tarafından tecrübe edilen sıkıntıları veya başarısız/başarısızlık sürecindeki devletlerdeki ekonomik ve sosyal sıkıntıların bir algı değil, gerçeğin kendisi olduğu noktasını gözden kaçıracaktır. “Anahtar katalizör” ya da bu modellemedeki “zemin kat”ın doğru biçimde analiz edilemediği bir yaklaşım, ana motivasyonlar ya da temel faktörlere karşı strateji oluşturma noktasında önemli eksiklere yol açabilecektir.

Bunların haricinde modellemelerin hiçbirinde radikalleşme sonrası ya da deradikalleşme ve rehabilitasyon aşamalarına dair herhangi bir aşamanın ele alınmaması önemli bir eksikliklerdir. Zira bundan yoksun bir modelleme etkin mücadeleye stratejileri için bir yol haritası sunamayacak ve radikalleşme olgusunun uzun vadeli engellenmesine yardımcı olamayacaktır.

Bu çalışmada radikalleşme ve geri dönüşe dair bir diğer modelleme sunulacaktır. Buna karşın yukarıda bahsedilen modellere benzer şekilde böylesi modellemelerin hepsinde iyileştirme, gözden geçirme ve değişikliklere ihtiyaç olabileceği; zira her sürecin kendine özgü özellikleri olabileceği de kabul edilmektedir.

Burada sunulan her bir modelin radikalleşme öncesi aşamasından hareketle, uzun vadeli sonuçların alınması için sosyo-politik ve ekonomik boyutlarla beraber hem itici hem çekici faktörlerin dikkate alındığı bir stratejinin ortaya konmasının önemi görülmektedir. Böylesi bir etkin stratejinin ortaya konması ise ulusal düzlemde herhangi bir ülkenin altından tek başına kalabileceği bir sorumluluk değildir. Burada hem bölgesel hem küresel bilgi ve tecrübe paylaşımının hayati önemi ortaya çıkmaktadır. Hem insan hareketliliğinin hem de fikir, mali kaynak ve silah hareketliliğinin sınır-aşan bir yapı kazandığı düzlemlerde ülkelerin bireysel çabasına süreci teslim etmek ve istenen sonuçların alınmaması durumunda ülkeleri yargulamak doğru olmayacaktır. İleride detayları verilecek olan Brüksel ve Paris saldırıları ve bu saldırıların öncesinde Türkiye'nin tüm çabasına karşın bilgi paylaşımında muhatap ülkelerin gerekli çabayı sergilememesi, bu noktanın somut olarak önemini gösteren sansasyonel iki önemli örnektir. Türkiye açısından bakıldığında YTS meselesinin doğrudan ele alınmasında en önemli dokümanlardan biri olan Başbakanlık tarafından TBMM'ye 2 Şubat 2016'da iletilen "Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesine Ek Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı"nda da BMGK 2178'den hareketle terör örgütlerine katılım maksatlı seyahat edilmesi, bu seyahate finansman sağlanması ve seyahatlerin organize edilmesi ve kolaylaştırılmasına dair gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ve mevcut düzenlemelere, yasal boşluk bırakmamak adına, "terör eğitimi alınması"nın da dahil edilmesine dair görüş bildirilmiştir (Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesine Ek Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı, 2 Şubat 2016). Şu noktayı da belirtmek gerekir ki BMGK 2178 sayılı kararının çıkarılmasında da Küresel Terörle Mücadele Forumu'nun ABD ile eşbaşkanlığını yapmış olan Türkiye'nin oldukça önemli rolü olmuştur. Karar yapıcılar tarafından ortaya konan bu ve benzeri dokümanların

yanında Türkiye'nin radikalleşmeyle mücadele geçmişi gözden kaçırılmamalıdır. Gerek radikalleşme sürecinin gelişimi gerek bu sürecin tersine işlemesine dair gereken pedagojik, yasal, sosyal ve ekonomik adımlar gerekse de radikalleşmenin şiddete varan boyutuyla mücadele noktasında ciddi bir tecrübeye sahip olan Türkiye'nin bu anlamda uluslararası camiaya sunabileceği önemli katkılar bulunmaktadır.

Bir sonraki kısımda bu noktadan hareketle Türkiye'nin bugüne değin sahadaki çabası hem askerî hem sosyo-politik açılardan ele alınacak, başarı örnekleri ve ileriye dönük önerilere değinilecektir.

Türkiye'nin Radikalleşme ile Mücadelesi

Türkiye, kısaca değinildiği üzere çoklu bir radikalleşme tehdidiyle ve pek çok ülkeden daha uzun süredir muhatap durumdadır. ASALA'dan PKK'ya, DHKP-C'den DAES'e birden fazla sayıda örgüt, farklı ideolojik, etnik ve dinî referanslarla karşıt görüşlerin ve görüşlülerin hayat haklarına kastedecek düzeyde kendi görüşlerinin aşırı ucunda bir çizgi ortaya koymuş ve bu bağlamda terör eylemleri gerçekleştirmişlerdir. Güncel durumda da ideolojik radikalleşmeden etnik radikalleşmeye ve dinî radikalleşmeye kadar birden fazla zeminde mücadelesini sürdürmektedir. Türkiye, bu bağlamda radikalleşme literatüründe son dönemde öne çıkan ve yalnızca radikalleşmenin dinî boyutunu öne çıkaran söylemin de sorgulanması gerektiğini en net ortaya koyan örnek ülkelerden biridir. 70'lerden başlayarak öncelikle ASALA ile ve yaklaşık olarak eş zamanlı olarak THKP-C ve 1994'te bu örgütün bölünmesini takiben DHKP-C ile mücadeleye vermiştir. Buna ek olarak ilk eylemini 1984'te yapan PKK ile mücadele terörle mücadele bağlamında en önemli başlıklardandır. Güncel durumda ise ASALA'nın 80'lerin sonunda liderinin öldürülmesi ve bölünmesiyle beraber sahadan çekilmesi ve buna karşın DAES'le mücadelenin önem kazanması dolayısıyla

Türkiye halen çoklu bir radikalleşme tehdidiyle mücadele etmektedir.

ASALA, Orly ve Esenboğa havalimanları saldırılarına ek olarak özellikle yurtdışındaki Türk diplomatlara yönelik terör saldırılarıyla bilinmektedir. 1975 yılında resmi olarak Agop Agopyan tarafından kurulan örgütün 84 terör saldırısında 46 kişi hayatını kaybetmiş, 299 kişi yaralanmıştır. Bu 46 kişiden 42'si Türk diplomatlardır. 1983'teki Orly Havalimanı saldırısıyla uluslararası desteği kaybeden örgüt bölünme sürecine de girmiştir. Buna ilaveten 1988'de Agop Agopyan'ın öldürülmesi sonucu örgüt etkinliğini yitirmiştir. Bu örgütle yürüttüğü mücadele Türkiye'nin hem etnik hem ideolojik radikalleşmeyle önemli bir imtihanı olmakla beraber kendisine yönelik terörün sınırları ötesindeki etkinliğinin de altını çizmiştir.

1984'teki Eruh saldırısıyla başlayan PKK eylemleri ise bugüne değin 35 binden fazla can kaybına neden olmuş, bu süreçte 25 bin civarı PKK'lı etkisiz hale getirilmiştir. Süreçte 6 bine yakın sivil kayıp verilmiştir. PKK ile mücadelenin şu ana kadar devlet bütçesine 300 ila 350 milyar dolarlık bir yükü olduğu ifade edilmektedir. Buna ilaveten bölgede güvenlik durumuyla beraber ekonomik manzara da ciddi manada olumsuz etkilenmiş, Türkiye'nin bölge ülkeleriyle ilişkilerinde PKK ile mücadelenin yansımaları olmuştur ki, bunun en önemli örneklerinden biri 1998 yılında terör örgütü lideri Abdullah Öcalan'ın Suriye'de bulunması neticesinde iki ülkenin savaşın eşğine gelmiş olmasıdır. Buna ilaveten Türkiye'nin sınırötesi operasyonları Irak ile ilişkilerinde daime önemli bir başlık olmuş, daha yüksek askeri kabiliyet ile PKK ile daha etkin mücadele verilmesi Türkiye-İsrail ilişkilerinin 1990'larda yaşadığı yakınlaşmanın temel dayanaklarından birini oluşturmuştur. Örgütle mücadele sınır içinde sayıları ileride verileceği üzere devam ederken örgütün Suriye kolu YPG ve bu örgütün Suriye'de alan kazanması mücadelenin sınır-aşan boyutunu da daha önemli hale getirmiştir. PKK ile mücade-

le de hem ideolojik hem etnik temelli ve sınır-aşan mahiyette bir terörist grupla mücadele zemini oluşturması bağlamında Türkiye'nin şiddete varan aşırıcılıkla mücadelesinde en önemli noktalardan birini teşkil etmektedir. Bunun yanında örgütle bağlantısının mahiyeti ve dinamikleri üzerinde farklı değerlendirmeler olmakla beraber organik bağı Human Rights Watch ve Beyaz Saray (Human Rights Watch, 2012; White House, 2016) tarafından da kabul edilen Kürdistan Özgürlük Şahinleri'nin (Teyrêbazên Azadiya Kurdistan, TAK), son olarak Beşiktaş² (10 Aralık 2016) ve Kayseri'deki³ (20 Aralık 2016) saldırıları da dahil olmak üzere 2010'dan itibaren yoğunluğu artan terör eylemleri ve PKK ile Sur, Nusaybin ve Cizre'de verilen mücadele de bu bağlamda incelenmelidir.

DHKP-C, 1970'lerin başında kurulan Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi'nden (THKP-C) 1972 sonrasında bölünen gruplar arasında ortaya çıkan Devrimci Yol ve arkasından 1978'de Devrimci Sol hareketlerinin 1994'te parti-cephe halini almasıyla ortaya çıkmıştır. Örgüt 70'lerden özellikle 2000'lere kadar sansasyonel kişi odaklı eylemleriyle öne çıkmış, 2000'lerde ise mekân odaklı bombalama ve silahlı saldırı yöntemini daha yoğun biçimde kullanılmıştır. Yakın dönemde en çok ses getiren eylemi 2015'te Savcı Mehmet Selim Kiraz'ın makamında şehit edilmesidir. 70'li yıllarda Dev-Yol ve Dev-Sol tarafından yapılan terör eylemleri insan kaynağı ve ideolojik olarak aynı akıma mal edilebilirse de, burada güncel olarak da devam eden bir tehdit olarak 1994 sonrası DHKP-C ismiyle şekillenen yapının eylemlerine kısaca değinilecektir. Örgüt özellikle 90'ların ilk yarısında emekli Yarbay Ata Burcu, İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı Şakir Koç, İncirlik üssünde görevli üç ABD vatandaşı, eski sıkıyönetim komutanı emekli Tümgeneral Memduh Ünlütürk, emekli Oramiral Kemal Kayacan, Sabancı Holding Yönetim Kurulu Üyesi Özdemir Sabancı ve Toyota SA Genel Müdürü Haluk Görgün gibi sansasyonel kişi odaklı eylemler yaparken 90'ların ikinci yarısı

ve 2000'lerde parti binaları, diplomatik temsilcilikler, polis karakolları ve emniyet müdürlüklerine saldırı, canlı bomba eylemleri gibi terör eylemleriyle öne çıkmıştır. Kişi odaklı saldırılardan mekân odaklı saldırılara doğru evrilen eylem tarzının en önemli istisnası 31 Mart 2015'te örgütün gerçekleştirdiği, Savcı Mehmet Selim Kiraz'ın şehit edildiği saldırıdır. DHKP-C ile mücadelenin ideolojik temelli on yıllara yayılan ve yurtdışı destekli olduğuna inanılan ve dolayısıyla sınır-aşan mahiyete de sahip bir diğer terör örgütüyle mücadele konusunda Türkiye'nin tecrübesine katkı yapmış olduğu söylenebilir.

Türkiye uzun yıllardır mücadele ettiği PKK ve DHKP-C terörizmine ilaveten özellikle 2014 sonrasında DAES'in yoğun biçimde gündemine aldığı bir ülke konumundadır. DAES özelinde bakıldığında en ciddi ses getiren ve hayat kaybına yol açan saldırılar şunlardır:

- Musul Konsolosluk saldırısı (11 Haziran 2014): 101 gün 49 kişi rehin alındı.
- Suruç saldırısı (20 Temmuz 2015): 34 kişi hayatını kaybetti, 104 kişi yaralandı.
- Ankara Tren Garı saldırısı (10 Ekim 2015): 103 kişi hayatını kaybetti, 400'den fazla kişi yaralandı.
- İstanbul Sultanahmet Polis Karakolu saldırısı (12 Ocak 2016): 13 kişi hayatını kaybetti, 14 kişi yaralandı.
- İstanbul İstiklal saldırısı (19 Mart 2016): 4 kişi hayatını kaybetti, 39 kişi yaralandı.
- İstanbul- Atatürk Havaalanı (28 Temmuz 2016): 45 kişi hayatını kaybetti, 230'dan fazla kişi yaralandı.
- Gaziantep, düğüne saldırı (20 Ağustos 2016): 51 kişi hayatını kaybetti, 94 kişi yaralandı.

- İstanbul, Reina saldırısı (31 Aralık 2016): 39 kişi hayatını kaybetti, 65 kişi yaralandı.

Bununla beraber 2016 yılının Ocak ayı ile Mayıs ayı arasında Kilis'e yaklaşık 20 saldırıda 60'a yakın roket/havan mermisi atılmış, bu saldırılar 19 can kaybı ve 70 yaralanma vakası ile sonuçlanmıştır. "Suriye'nin Türkiye'ye sınır bölgelerindeki DAES varlığını bitiren Fırat Kalkanı hareketi bu saldırıların sonlandırılmasında büyük bir rol oynamıştır. DAES'in kontrol ettiği camilerdeki Cuma hutbelerinde kendileri için Kilis, Gaziantep, Karkamış ve Nizip'in hayati önem taşıyan hedefler olduğuna dair yapılan vurgu da bu bağlamda gözden kaçırılmamalıdır.

Türkiye, PKK ile mücadelesinde Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hulusi Akar'ın açıkladığı rakamlara göre Temmuz 2015'ten bu yana 7.740 teröristi etkisi hale getirmiş, 779 PKK'lıyı yakalamış, yurtiçi operasyonlarda 766, yurtdışı operasyonlarında ise 467 PKK'lının teslim olması sağlanmıştır ki yurtdışındaki operasyonlar PKK ve PYD bünyesindeki YTS'leri de hedef almıştır (*Sabah*, 2016). YTS ile mücadele kapsamında bakıldığında ise Türkiye, Suriye krizi başladığından bu yana yaklaşık 52.000 kişinin ülkeye girişini yasaklamış, 40.000 kişinin DAES'e katılımını engellemiş, 7.500 kişinin Avrupa ülkelerinden Türkiye'ye girişini engellemiş, 1.100 kişiyi Türkiye'de yakalayıp vatandaşı oldukları AB ülkelerine göndermiş, 3.719 kişiyi sınır dışı etmiştir. Suriye sınırındaki bölgelerde giriş çıkışların denetlenmesi kapsamında Risk Analiz Birimleri kurulmuş. Bu çalışmalar sayesinde Türkiye'nin tutukladığı DAES'li sayısının ise 700'ün üzerinde olduğu bilinmektedir. Buna ilaveten Türkiye, Mart 2016'ya kadar yaklaşık 40.000 kişinin DAES'e katılımını engellemiştir. Türkiye-Suriye sınırına güvenlik maksatlı olarak inşa edilen duvarlar, kazılan hendekler ve yerleştirilen dikenli teller, bu mücadele kapsamında uygulanan bazı diğer önlemlerdir. Kaçak yoldan ülkeye sokulmaya çalışılan mallar ve pet-

rol konusunda da, ciddi kazanımlar elde edilmiştir (Sarıkaya, 2016; *Hurriyet Daily News*, 2016). Buna ilaveten Türkiye, Fırat Kalkanı operasyonu ile beraber hem PYD hem DAES ile olan mücadelesini askeri anlamda bir sonraki aşamaya taşımış hem DAES'i sınırlarından temizlemiştir. Buna ilaveten Türkiye bu operasyonla de PYD'nin Suriye'de oluşturmak istediği koridoru engelleme iradesini sahaya yansıtmiş ve örgütün Fırat'ın batısına geçişinin kabul edilemez olduğunu ifade etmiştir. Türkiye'nin DAES-karşıtı koalisyonundaki partnerleriyle bu konuda yaşadığı anlaşmazlıklar henüz çözülmüş değildir.

"Katı güç unsurlarının ya da zorlayıcı araçların kullanımı" şeklinde tanımlanan bu "terörle mücadele"nin yanı sıra, şiddete varan aşırıcılıkla mücadele ve bunun önlenmesine dair daha önce sunulan tanımla uyumlu biçimde Türkiye'nin mücadelesinin zorlayıcı olmayan, güç kullanımı ve askeri araçlar içermeyen boyutuna da kısaca değinilecektir.

Genel olarak radikalleşmeyle askeri olmayan yollarla mücadele tablosuna bakıldığında da Türkiye'nin aktif mücadelesini görmek mümkündür. Yalnız 2015 yılında 921.000 kişiye ulaşarak bilgilendirme faaliyetleri yapılmış, sosyal projeler, kültürel ve sanatsal faaliyetler ve sportif faaliyetlere 65.000'den fazla kişinin katılımı sağlanmıştır. Karşı söylemi geliştirme ve iletme noktasında etkin rol oynayan Diyanet İşleri Başkanlığı'nca görevlendirilen 700 vaiz, radikalleşmenin zemin bulabileceği cezaevlerinde görev yapmaktadır. Cezaevi personeline radikalleşmeye sebep olması muhtemel eylemler ve önleyici faaliyetlere dair bilgilendirme faaliyetleri yürütülmektedir. Buna ilaveten Diyanet İşleri Başkanlığı Ağustos 2015 ve Ekim 2016 tarihlerinde olmak üzere DAES terör örgütü ve söylemi üzerine iki adet rapor yayınlamıştır. "DAES'in Temel Felsefesi ve Dinî Referansları" ve "Dinî İstismar ve Tedhiş Hareketi DEAS" isimli bu iki raporda terör örgütünün dinî kavramları bağlamından kopararak nasıl istismar ettiği ve bu

bozuk yorumlamalara dayanarak ne gibi insanlık suçları işlediğine dair detaylı çalışmalar ortaya konmuştur. Ancak burada Diyanet İşleri Başkanlığı'nın meşruiyetine dair tartışmaların ve rapor başlıklarında dahi tutarlılığın sağlanamamasının ortaya konan çabanın hedef kitleye erişim gücünü zayıflatabileceği de değerlendirilmelidir. Hâlihazırda 196 adet bulunan sosyal hizmet merkezlerinin 417'ye çıkarılması öngörülmekte, Doğu ve Güneydoğu'da yürütülen ihtiyaç tespit çalışmalarında 1.126 meslek personelinin çalışmalarıyla 30.000'den fazla haneye ulaşılarak 183.000'e yakın ihtiyaç teyidi yapılmıştır. Süreçte etkin araçlardan biri olan telefon hatları da 183 ve 144 numaralarında hizmete devam etmektedir. Kamplarda bulunan Suriyeli mültecilerden 15.000 kişinin eğitimi tamamlanmış, buralardaki personele iletişimden hukuk ve iktisada, medya ve sağlığa kadar pek çok konu başlığını içerir biçimde 26 model ve 198 üniteden oluşan eğitimler verilmiştir. Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından 2015 yılında düzenlenen gençlik kamplarına 60.000'e yakın genç katılmıştır. Bakanlık tarafından 352 projede 26 milyon TL harcama yapılmış, bu projelerden 328.000 genç istifade etmiştir (Radicalisation Awareness Network, 2016). Bahsedilen bu çalışmaların kimi radikalleşmeye yönelikken kimi dolaylı fayda sağlamakta, kimi de bu konuda çalışma pratiği ve uzmanlığın (*know-how*) mevcut olduğunun altını çizerek radikalleşme konusunda da kullanılabilir pratikler ve iş yapma yöntemleri ortaya koymaktadır. Özel olarak radikalleşme üzerine eğilmemiş çalışmaların eriştiği kitle ve bu kitleye ulaşmak için inşa ettiği kanallar, böyle bir çalışma için de ülkenin gerekli tecrübe havuzuna sahip olduğunu gösterir niteliktedir.

Türkiye, ulusal düzeyde mücadelesinden Brüksel ve Paris saldırılarında tecrübe edildiği şekliyle "gerekli koordinasyon muhatap ülkelerce sağlanmamış olsa da" uluslararası düzeyde radikalleşme, ŞVA ve YTS ile mücadelede önemli bir çaba ortaya koymaktadır. Türkiye, ülkeye 2013 yı-

ında seyahat etmiş olan Paris saldırılarından Ömer İsmail Mostefai konusunda Fransa hükümetini iki kez resmi yollardan uyarmıştır. Bu uyarılar Aralık 2014 ve Haziran 2015'te, yani saldırıların öncesinde yapılmış olmasına karşın Fransa hükümeti gerekli adımları atmakta yetersiz kalmıştır. Aynı şekilde Mart 2016'da gerçekleşen Brüksel Havaalanı saldırısı öncesinde Türkiye yalnızca Belçika makamlarını değil, Hollanda makamlarını da kendi YTS listesinde bulunan ve Türkiye'ye Temmuz ve Ağustos 2015'te seyahat etmiş olan İbrahim el-Bakraoui konusunda resmî kanallardan uyarmıştır. Hatta el-Bakraoui, Ağustos 2015'te gerçekleştirdiği seyahat sırasında Gaziantep'te tutuklanarak Hollanda'ya sınır dışı edilmiş ve sonrasında Belçika'ya geçiş yapmıştır. Türkiye, saldırıdan Suriye'ye şüpheli geçiş denemesine dair iki hükümeti de uyarmıştır. Buna ilaveten Türkiye, diğer saldırıdan Najim Laachraoui ve İbrahim el-Bakraoui'nin kardeşi Khalid el-Bakraoui konusunda da Belçika hükümetini bilgilendirmiş ve gerekli uyarılarda bulunmuştur. Ancak Belçika hükümeti, uyarıların yapıldığı dönemde bu kişilerin terör bağlantısı olmadığı gerekçesiyle adım atmamış ve ancak saldırıdan 3 hafta önce Laachraoui ve Khalid el-Bakraoui hakkında Interpol'den kırmızı bülten çıkartmıştır (Mindock, 2015; *Star*, 2016; *Hürriyet*, 2016).

Karşı karşıya bulunduğu çoklu tehdit ortamı ve sınır komşuluğu ilişkisi dolayısıyla

Türkiye'nin mücadelesinde önümüzdeki dönemlerde başarısı kadar uluslararası ve bölgesel koordinasyon ve bilgi paylaşımındaki iyileşmeler önemli rol oynayacaktır. Bu anlamda BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon'un ortaya koyduğu Şiddet İçeren Aşırıçılığın Önlenmesi Planı ve AGİT'in Belgrad Bakanlar Konseyi toplantısından çıkan radikalleşme ve ŞVA ile mücadeleye dair söylemi büyük önem arz etmektedir (AGİT, 2016). Bununla beraber, Türkiye'nin bu süreçte mücadele stratejisini dokümanite ederek koordineli biçimde uygulamaya koyması da elzemdir. Kosova'dan Makedonya'ya, Avustralya'dan Bosna Hersek'e kadar pek çok ülkenin bu yönde stratejilerini ortaya koyma ihtiyacı hissettiği bir atmosferde Türkiye'nin bu konuda kapsayıcı, bütüncül ve kurumların üzerinde mutabık kaldığı bir stratejisinin görünürlük kazanması gerekmektedir. Kurumlar arası muhtemel koordinasyon eksiklikleri veya farklı çalışma pratikleri olması mümkün olmakla beraber 14 anayasaya, 10 kantona ve 23 güvenlik birimine sahip Bosna-Hersek'in dahi bu konuda ortaya bir ortak eylem planı koyabilmiş olması, önemli bir emsal olarak değerlendirilebilir (Regional Cooperation Council, 2016). Böylelikle Türkiye yalnız kendi mücadelesini daha etkin vermeyecek, hem tecrübesi hem de sahadaki faaliyetlerinin gerekli görülen kısmının yazılı hale getirilmesiyle bölgesel ve uluslararası radikalleşmeyle mücadele eylem planlarına da katkı sağlayabilme imkânı bulacaktır.

KAYNAKÇA

“Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesine Ek Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı”, <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/1/1-0672.pdf>, erişim 25/6/2016.

“Hulusi Akar, 11 aylık bilançoyu açıkladı!”, *Sabah*, 22/6/2016, <<http://www.sabah.com.tr/gundem/2016/06/22/hulusi-akar-11-aylik-bilancoyu-acikladi>>, erişim 23/6/2016.

“Increasing number of illegal immigrants and security considerations led Turkey to review its visa policy”, - Turkish Ambassador Kaymakçı” *Karabakh Today*, 12/2/2016, <<http://en.karabakh.today/news/middle-east/2002-increasing-number-of-illegal-immigrants-and-security-considerations-led-turkey-to-review-its-visa-policy>>, erişim 18/3/2016.

“Statement by NSC Spokesperson Ned Price on Terrorist Attacks in Turkey”, White House, <<https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/10/09/statement-nsc-spokesperson-ned-price-terrorist-attacks-turkey>>, 9/10/2016, erişim 20/1/2017.

“Turkey ‘Deported 3719 Foreign Fighters since 2011’”, *Hurriyet Daily News*, 9/8/2016.

“Türkiye bombacıları göz açtırmadı”, *Star*, 24/3/2016.

AGİT Terörizmle Mücadele Konferansı, 31 Mayıs- 1 Haziran 2016, Berlin.

“Türkiye, Brüksel saldırısını iki kez sınır dışı etmiş”, *Hürriyet*, 24/3/2016.

Aly, Anne, Anne-Marie Balbi ve Carmen Jacques, “Rethinking Countering Violent Extremism: Implementing the Role of Civil Society”, *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism* 10/1 (2015): 3-13.

Borum, Randy, “Radicalization into Violent Extremism: Review of Social Science Theories”, *Journal of Strategic Security* 4/4 (Kış 2011): 7-36.

Clark Mindock, “Before Paris Terror Attacks, Turkey Warned France About Omar Ismail Mostefai, Requests Not Received Until After Bombing”, *IBT*, 16/11/2015.

European Commission, Countering Violent Extremism: Regional Training Curriculum, 2017.

Haldun Yalçınkaya, “The Global Counter-Terrorism Forum and Its Function in the Light of Current Developments”, *ORSAM*, 28/9/2014.

Haldun Yalçınkaya, “Foreign Terrorist Fighters and Turkey: An Assessment at the First Year of the United Nations Security Council Resolution 2178”, *ORSAM Review of Regional Affairs*, No.31 (Ekim, 2015).

Haldun Yalçınkaya, “Birinci Yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 2178 Sayılı Kararı ve Yabancı Terörist Savaşçılar”, *Orta Doğu Analiz* 7/70 (Eylül-Ekim 2015).

Horgan, John, “From Profiles to Pathways and Roots to Routes: Perspectives from Psychology on Radicalization into Terrorism”, *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 618/1 (Temmuz 2008): 80-94.

“Human Rights Watch, “World Report 2012: Turkey”, <<https://www.hrw.org/world-report/2012/country-chapters/turkey>>, erişim 22/1/2017.

Khalil, James ve Martine Zeuthen, “Countering Violent Extremism and Risk Reduction: A Guide to Programme Design and Evaluation”, *RUSI*, 8 Haziran 2016.

- King, Michael ve Donald M.Taylor, "The Radicalization of Homegrown Jihadists: A Review of Theoretical Models and Social Psychological Evidence", *Terrorism and Political Violence* 23/4 (2011): 602-622.
- McCauley, Clark, 'Models and Mechanisms of Group Radicalization' (START, University of Maryland), 2007.
- McCauley, Clark ve Sophia Moskalkenko, "Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism", *Terrorism and Political Violence* 20/3 (2008): 415-433.
- Moghaddam, Fathali M., "The Staircase to Terrorism", *American Psychologist* 60/2 (Şubat-Mart 2005): 161-169.
- Nünlist, Christian, "The Concept of Countering Violent Extremism", *CSS Analyses in Security Policy* 183 (Aralık 2015).
- Radicalisation Awareness Network toplantısı, 31 Mayıs 2016, Ankara.
- Randy Borum, "Radicalization into Violent Extremism Volume 1: A Review of Social Science Theories", *Journal of Strategic Security* 4/4 (2011): 7-36.
- Regional Cooperation Council, Radikalleşme ve ŞVA Uzman Grup Toplantısı, 7 Haziran 2016, Saraybosna.
- Peter R. Neumann, "The Trouble with Radicalization", *International Affairs* 89/4 (2013): 873-893.
- Sarıkaya, Muharrem, "8 bini bizden iade 34 bin DAEŞ'li var", *Habertürk*, 23/3/2016, <http://www.haberturk.com/yazarlar/muharrem-sarikaya/1213796-8-bini-bizden-iade-34-bin-daesli-var>, erişim 24/3/2016.
- Silber, Mitchell D. ve Arvin Bhatt, *Radicalization in the West: The Homegrown Threat* (NYPD, 2007)
- Taşpınar, Ömer, "Fighting Radicalism, Not 'Terrorism': Root Causes of an International Actor Redefined", *SAIS Review of International Affairs* 29/2 (Yaz-Sonbahar 2009): 75-86.
- Zeiger, Sara ve Anne Aly (ed.), *Countering Violent Extremism: Developing an Evidence-Base for Policy and Practice* (Curtin University, Perth, 2015).

NOTLAR

- 1 Deradikalizasyon “bireyin şiddete varan radikalleşmeye bağlılık ve katılımının artık şiddet içeren bir eyleme katılma riski kalmayacak düzeye kadar azaldığı sosyal ve psikolojik süreç” olarak tanımlanmaktadır. (European Commission, 2017)
- 2 10 Aralık 2016'taki saldırıda 44 can kaybı yaşanırken 150'den fazla kişi yaralandı.
- 3 20 Aralık 2016'taki saldırıda 14 kişi hayatını kaybetmiş, 55 kişi yaralanmıştır.

